

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Vir Apostolicvs seu Vita Et Virtvtes R.P. Alberti
Chanowsky è Societate Iesu in Provincia Boëmiae**

Tanner, Jan

Coloniæ Agrippinæ, 1660

Caput IX. Industriæ quædam speciales ad salutem animarum solitæ ab eo
adhiberi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-50633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-50633)

um alicuius Christianæ eruditionis coram alijs declarata publicæ acceptare non dignarentur.

Quia tamen libellos illos ipse emere cogebatur, nec tantum habere potuit sumptuum gratis, ut pro tot libellis sufficerent, quot ille inter populum spargi latissimè optabat; hinc non paucos ipse per suos familiares vendebat pretio, quàm poterat levissimo; quod deinde mittebat Pragam Patri Georgio Feto Societatis IESU, talium libellorum autori & scriptori, unde plures deinde tales libelli ei submittebantur, quo factum est, ut in Boëmiæ parte plurimum invaluerit piorum libellorum, sacrarumque cantionum Catholicus usus.

CAPUT IX.

Industria quadam speciales ad salutem animarum solita ab eo adhiberi.

CUM Anno 1618. cum Patre Adamo Kravvarsky in Moravia ageret VVilfovicij apud Dominum Melchiorum Docy, effecit, ut pueri aliquot subditi in Arce à Domino illo alerentur, quos scilicet
ibi

91
ibi commodiùs posset , & exactiùs in fide
Catholica informare. Evocatus est præterea
ex Academia Olomucensis studiola juven-
tute aptus quidam Iuvenis , qui eorum a-
geret Pædagogum : quorum tamen supre-
mam curam ipse Pater sibi reservavit; eosq;
in orando , & Missæ inserviando erudie-
bat , atque per eos dramata , piaque spe-
ctacula , ingenti Toparchæ illius voluptate
coram populo producebat : quem morem
& alibi servavit ad mortem usque , etsi sa-
pe nullo prope apparatu hæc exhiberet;
sed vel solos in veste simplici & vîrâta pu-
eros certo ordine , ac numero iuxta aram
maiolem in templo collocabat , qui mu-
tuis interrogationibus & responsis præci-
pua fidei ac pietatis capita commenda-
bant. Apparatum nihilominus , si quem
poterat , non omittebat : unde & anseri-
nas alas grandes suâ in sarcina secum
ferebat , quibus ad humeros puerorum
candido indusio vestitorum affixis mox
personatos angelos rusticæ plebi produ-
cebat.

Frequens illi erat in civitatibus , & op-
pidis inducere homines paulo opulentio-
res , ut pauperibus pararent prandia ; qui-
bus & ipse intererat , mendicisque illis mi-
nistrabat

ministrabat ad mensam humillimè, ac precer
 ante, & post prandium consuetas, aliasque
 insuper pro benefactoribus illis speciales
 piè præ orabat, cautiones præcinebat, su-
 per mensam pium quid narrabat, & scitu
 ad salutem necessaria explanabat. Quo-
 dam tempore propter militares circum-
 quaque incursationes, in Raby (à Ioannis
 Ziffæ in obsidione illius castris secundo e-
 tiam oculo penitus amisso excæcati me-
 moria celebri) Arce, coactus est unde-
 cim integris hebdomadis magnâ sua mo-
 lestiâ hære, tanto interea congregatorum
 solatio, vt etiam nû commemorant se dies
 in vita sua iucundiores non egisse. Hoc
 tempore, præterquam, quod quoties pos-
 set ad oppidum proximum excurreret, to-
 tum se tradidit tam domesticis, quam ho-
 spitibus, atque adeo militibus intra Ar-
 cem illam conclusis quàm sanctissimè ex-
 colendis. Circumibat certo tempore
 arcem totam, omniumque cubiculorum
 atriola cum campanula, cuius sono tum a-
 lios omnes, tum milites, eorumque Præ-
 fectos convocabat ad collationes spiri-
 tuales: quas tanto Patris fervore raptus in
 stuporem adibat etiam Protribunus mili-
 tum acatholicus, quamvis ne verbum qui-
 dem

dem Boëmicum intelligeret, & Pater Germanicam non admodum calleret, paucaq; germanicè in gratiam militum præsentium interponeret. Conversus nihilominus homo ille ab hæresi est, & Catholicis aggregatus. Ibi etiam quandoque sanctos Patronos menstruos præsentibus distribuebat: cumque de pietate hoc priùs Boëmicè Germanicèque fuisset præfatus, usumque ac fructum huius rei exposuisset, legebantur à non nemine designato præsentium omnium nomina, ac tum ad suum quisque nomen accedentes, flectebant genua, magnaque humilitate sanctum suum Patronum à Patre porrectum accipiebant. Duabus suis consanguineis Virginibus eo tempore commendavit ancillas omnes in catechesi, piisque cantilenis quotidie instruendas; à quibus ipse vesperi pensum & rationes acti temporis exigebat: atque, si quid negligentia deprehendisset, non eas, ne animis debilitarentur, sed instructrices Virgines reprehendebat; si verò probè sua didicissent, pio præmiolo honorabat. Accidit eodem tempore, ut Arcis eius Dominus P. Alberti patruelis, diem quendam festivum agere voluerit, cupieritque Virgines nobiles illic præsentibus honestis choreis

indul-

indulgere. Accurrere illæ consilij veniæ-
que causâ ad Patrem suum Spiritualem qui
in Patruelis gratiam id eis tunc quidem
permisit, sed prius edocuit, ut dum reve-
rentiæ signa, pedum corporisque inflexio-
ne essent facturæ, non hominibus, sed An-
gelis custodibus ibi præsentibus se ea face-
re cogitarêt, utq; choreas illas permissas ac-
ceptarent, nõ quasi iucundũ aliquid, sed tã-
quã grandẽ pro delictis suis penã; atq; adeo
divinæ Majestati hoc nomine eas præfereret.

Cùm per civitatem Sufficensẽm hæreti-
cis tunc valde infectam erroribus, pueriles
suas turmas, cum cantu circumduçtaret,
solebat alicubi in foro, ubi populi con-
cursum sperabat, aut ante eam domum, in
qua non nullos adhuc hæresi laborantes
habitare intellexisset, repentiẽ cohortem
suam universam sistere, & quasi agens
aliud, pueros signo dato cogebat in globum
mox eorum aliquos jam probè in Cate-
chesi versatos interrogabat publicè de con-
troversa quapiam quæstione, aut ipsos
pueros inter se interrogare, & respondere
jubebat: & sic accepta hinc occasione, cùm
jam grandiores natu (quos & modus ille
christianæ institutionis tam novus, & pue-
rorum tam mira eruditio in stuporem, &
audien-

audiendi aviditatem raptos advocârat) confluisse cerneret, prolixius ipse & clariùs verba puerorum totamque controversiam exponebat, ut sic spectatores circumfusi, quorum nonnulli Templum & Catechesim Catholicam adire nunquam volebant, nonnulli etiam privata Patris colloquia fugiebant, alij sensa animi sui, & adversus fidem orthodoxam dubia palam facere formidabant, alij denique institutionem catechetica[m] petere erubescabant; hîc sine pudore, & impedimento ullo etiam inviti veritates Catholicas imbiberent.

Quocunque accedebat, diligenter ex suis familiaribus exquirebat, quænam ibi regnarent vitia, quibus in rebus delinqueret familia, quid peccare solerent ancillæ &c. & mox privatos publicosq; sermones præcipuè in defectus & vitia illa convertebat, eorum exaggerabat gravitatem, ad ea vitanda exhortabatur.

Est in plebe rustica hæc in Boëmia passim consuetudo, ut ancillæ, quæ filis ducendis in hieme dant operam, certam in domum vesperi conveniant: ubi una cum filis, sermones ducunt longissimos in seram noctem, ænigmata varia solvenda mutuò proponentes, aliâque tractantes, ludicra, interpositis

positis subinde rædio levando varijs cantilenis. Utitur hac occasione Dæmon peropportune; & præterquam quod colloquia ænigmata, & cantus inducat parum honestos, immiscet etiam fæminis mores famulos, quorum ex consortio multa obscœna proferantur & perpetrentur. Hanc ergo sedem Dæmonis P. Chanovvsky curâ aggressus singulari, eam ex inferni palæstra in Gymnasium pietatis christianæ pluribus in locis feliciter convenit. Ea siquidem conventicula frequentabat & ipse, sumptis secum pijs, quibus nunquam carebat munulculis & libellis: quin & nobiles fœminas secum eò adducebat: ibique vel auscultantibus omnibus pijs narrabat historias, seriamque habebat ad virtutes cohortationem, vel colloquia cum eis miscebat opportuna de rebus divinis; quin molestus ne esset, corridebat, quandoque & subcachinnabatur, ac ænigmata proponebat spiritualia: v. c. *Quid esset simul trinum & unum? Sanctissima Trinitas: quid esset omnium pessimum? Peccatum: qui essent, qui nunquam mori possent quantumvis velent? damnati: ubi viveretur sine ullo profusus incommodo? in celis: quis nobis maximum prestitisset beneficium? Christus Dominus.*

nus: quisnam esset singulis diebus festis in templo, & nunquam tamen ab ullo videretur? Christus Dominus in venerabili Sacramento: quæ esset Mater & Virgo, Sanctissima Deipara &c. Atque hæc ænigmata aptè dissolventibus præter collaudationem publicam, manusculum aliquod largiebatur; & tum piam aliquam cantionem omnibus prosequentibus inchoabat; & sic mediam noctem, aut etiam u't a cum illis perseverabat.

Tam grata hæc ejus pietas hominibus accidit, ut & viri grandævi ad hæc conventicula accurrerent verba ejus audituri: quin & ancillæ hanc conventiculorum suorum, etiam illo absente, servabant formam, tempusque ita piè spiritualibus sermonibus & cantibus, ac eis, quæ vel in catechesi, vel ubivis bona ac pia audivissent, repetendis, & sibi mutuo inculcandis insumebant, ut imposterum non tam ad flanducenda, quam ad collationes spirituales convenire videri possent. Idocuit easdem sacras, quæ sub Missæ sacrificio canari vulgo solent cantiones; quas illæ deinde festis Dominicisque diebus, ut major esset solennitas, unâ cum viris, & cantoribus in templo sonore, pieque concinnebât.

E

Quam

Quam autem sanctum hunc fervorem Divina bonitas gratum haberet, vel inde patuit, quod eum vice quâdam ex ejusmodi conventiculo jam sera nocte ad suum, in cujusdam rustici casa, diversorium redeuntem, duo elegantuli caelestes ephebi accensis facibus sint per pagum profecuti; nec prius deseruerint, quam rusticus herus ei pulsanti fores aperuisset.

Popinas publicas ingrediebatur passim, atque ubi exultantes rusticos audiebat, mox se se eis immiscebat : ibi eos potantes humanissimè blandeque salutabat, & quid agerent, rogabat; quibus respondentibus; *Se bibere*, id approbabat, ac inter eos medius assidebat, è poculoque à propinantibus acceptato non nihil bibebat, potum illum dilaudabat inquirens, quisnam eum fecisset? quis hominibus dedisset? statimque hinc ad Dei amorem, & venerationem, fugamque offensæ omnis, quanti Benefactoris amicitiam demereretur suaviter eos excitans subijciebat : *O ergo Deum ipsum amate! o illum non offendite! nos quidem à Deo rogamus solum in oratione Dominica panem nostrum quotidianum; at ecce superaddidit ille & potum, carnes, pultes, butyrum. O amate igitur tam libera-*

beralem datorem! & praestituri gratitudinem cras ad Missam, ac debitam orationem convenite: non vos deterreat magnitudo mysterij, ejus enim difficultates facile cras vobis sum expositurus. Nonnunquam inter pocula exultantibus inferebat. O si tanta est hic letitia inter pocula, qualem erit gaudium in caelo. Aliquando rusticis apud calces facundis, multasque adversus suos Dominos ac Caesarem ob ejus temporis bellicas calamitates querelas effluentibus, initio quidem nihil obfistebat, sed eis specietenus consentiebat, dictaque approbare videbatur; at vero deinde in suam suaviter eos trahebat sententiam exponebatque ordinem & nutum divinae providentiae, ac obligationem, qua eos Magistratui oporteret esse subjectos, superiorumque suorum reverentes & amantes, quantumve calamitatibus illis inesset boni, si eis frui scirent & vellent: Et sic eos erga Caesarem ac Deum pariter, atque ad cruces calamitatesque huius vitae patienter ferendas optimè animatos relinquebat.

Aestate adjungebat se messoribus in agris eisque more suo prius bene precatus, spiritualia aliqua subungebat, laborem eorum solabatur; se se apud eorum Dominos pro

bono aliquo eis præbendo cibo interces-
 surum pollicebatur: & sic sine illorum im-
 pedimento vestigia sequebatur, divina sine
 intermissione interserens & inculcans, do-
 nec vesperi domum redeuntibus cantio-
 nem quampiam sanctam, quæ apta esset
 magnâ vociferatione cantari jubebat ab
 aliqua sonoræ vocis ancilla præcini, vix
 ipse, præ divinæ dulcedinis abundantia
 cum pos animi, quam interpositis suspirijs
 & vocibus testabatur identidem quasi at-
 tonitus, & admirabundus exclamando:
*Deus nobiscum! Deus nobiscum! o quàm est
 hoc bonum! o quàm pulchrum tam sonore
 cantare, sic Deum collaudare!*

Historiarum, veterumque monumento-
 rum, & gestorum in Boëmia erat peritissi-
 mus, eaque scientia etiam ad animarum
 salutem utebatur. Namque dum iter cum
 alijs faceret, ne perpetuis de Deo sermoni-
 bus eis esset rædio, subinde quædam alia de
 rebus auditu dignis, & jucundis, ex oc-
 casione vicinorum, aut occurrentium lo-
 corum, montium oppidorumque inter-
 ponebat, quin & huiusmodi non pauca,
 omnia tamen rebus spiritualibus affinia, &
 ad animum facilius ad cælestia traducen-
 dum aptissima scripto collegit.

Nobi-

Nobilibus Virginibus sibi familiaribus utebatur etiam ad opem animarum; & quod per se solum non poterat, per eas effectum dabat; per eas convocabat alias ad templum, inducibatque ad varia mortificationem genera; per eas piorum libellorum usum late spargebat. Quodam tempore die S. Procopij seu 41 Julij Przibramium, civitatem tunc adhuc hæreticam, sibi que ignotam cum nonnullis feminis nobilibus venit; ubi cum domos præ fatigatione & imbecillitate corporis circumire non posset, medio in foro super quodam saxo cõsedit & illas circum domos & plateas ad populum convocandum dimisit, ac tum congregatos est sic sedens exhortatus ad fidem & virtutes Catholicas; totamque demum multitudinem cum cantu & ordine bono deduxit ad templum Sanctissimæ Virginis Deiparæ in monte sancto, ibi pleniorum facturus sermonem. Ab ea die Przibramensibus factus notior, sæpius ad civitatem illorum ventitabat.

Secedebat quandoque cum iisdem nobilibus feminis a tumultu hominum inter veterum ædificiorum parietinas, oculis tamen omnium patulas, easque tum circa proprium vivendi modum, tum quomodo

per earum curam alia ad Ecclesie unitatem
 reduci ab hæresi possent, instruebat; quin
 & consulatione instituta sententias earum
 exquirebat, b uo pacto Fides Catholica
 esset quam maximè propaganda; quomo-
 do apud omnes commendanda: quomo-
 do pietas ubique promovenda, diligenter-
 que suadebat, ut si quas scirent sceminas
 acatholicas mutuâ inter se amicitia colligatas,
 darent operam, ut uni earum fidem
 catholicam persuaderent: fore enim, ut de-
 inde hujus exemplo & hortatu facillimè
 etiam amicæ ejus fidem orthodoxam am-
 plecterentur.

Neptis ei erat ex fratre Carolo Dozicij
 Domino nomine Catharina, quam ille,
 quia pietati addicta magis virginitatem
 servare ad mortem proposuerat, singulari
 prosequèbatur favore, ita ut quamvis Do-
 zicio proximus, si tamen eam domo abesse
 intellexisset, plerumque locum illum
 præterire sit solitus, atque alio se conferre.
 Eam ergo, ut verus P. ter ad omnem ex-
 colebat virtutem, ejus operâ in salutem
 proximi utebatur plurimum, nil moratus,
 quod id sæpe illa erubesceret, nec nisi fi-
 liali erga eum coacta metu & reverentiâ,
 ea præstaret. Huic libellorum plenas
 com-

committebat sarcinas inter alias personas
 nobiles suis occasionibus levissime diven-
 dendorum, ut propterea ipsa abiverit
 pluribus nobilibus in fabulam & risum,
 qui quoties eam adventare videbant, haud
 dubie venire eam cum sarcinis per jocum
 dictitabant. Commisit eidem flagello-
 rum (quæ illa à Patre Alberto edocta con-
 texebat) & ciliciorum eodem modo, sed
 secretissime distribuendorum curam, seve-
 ramque addiditque cautionem, ut nullam
 unquam personam, quæ cilicium aut fla-
 gellum ab ea accepisset, evulgaret. Et
 fiebat, ut sæminæ nobiles permultæ ab ea
 ulum cilicij vel flagelli secreto edoctæ, ta-
 lia crucis Christi instrumenta coëmerent,
 quæ à viro P. Chanovv ky accipere fuif-
 sent verecundatæ. Quin & cum Dozicij
 maneret, eam cum pueris accipiebat in
 comitem per pagos proximos pueris puel-
 lisque catechizandis adiutricem. Per
 quadragesimam verò, catechismi curam
 totam in sua absentia illi & seniculo cui-
 dam ibidem committebat, mandabatque
 ut quotidie pueros puellasque omnes ante
 vesperum in templum ad *Salve* (ut in Boë-
 mia vocant) decantandum cogèrent; eo-
 que finito starent ad templi foras, & ex-

cunctes singulos ordine examinarent, num
scirent crucis signum rite formare; num
orationes necessarias memoriâ tenerent,
actum, quos præmiolo dignos deprehen-
dissent, ijs particulas panis melle illitas
donarent.

Hæc enim etiâ P. Alberti fuit industria, ut
ubi eum libelli, rosaria, icunculæ, agni
Dei defecissent, ne pueris suis nihil daret;
de semellis aut pomis, pyrisque ac prunis,
& persicis, alijsque seu recentibus seu sicca-
tis fructibus, aut frustulis panis butyrô
aut melle conditis, vel placentulis provi-
deret, quibus dum in catechesi diligen-
tiores præmiabat, pollicebatur plura, pul-
chrioraque eis se daturum, ubi plura dis-
dicissent.

Flebat quandoque Virgo illa Catharina
ob frequentes consodalium Virginum ali-
orumque in his irrisiones, atque ob per-
petuas illas sibi puellæ jocos amanti, & lu-
dicra magis affectanti, ingratas huiusmodi
occupationes: cumque dolorem suum sæ-
pius Patri Alberto exponeret cum lachry-
mis, non aliud ab eo retulit, quam sequen-
tia; *non nocet, non nocet, tantum durate
pro gloria Dei.* Eidem fuit autor, ut reli-
ctio paterno domicilio migraret Pragam,
ubi

ubi scilicet longè plura ad spiritum Deo integrè sacrandum esset habitura adju-
menta.

Fuit præterea & Virgo altera eius con-
sobrina, quâ is ad pietatem inter alias plan-
tandam non minus utebatur: sed ab ea,
nûc morbo nimio mente mota, nihil eorû,
quæ de P. Alberto scivit potuit cognosci.

Neque tamen Pater ipse, quoties pote-
rat occasionibus deerat, etiam fæminis,
præsertim viduis, & illis, apud quas ho-
spitari subinde solebat, pietatem omnem
cilicijque & duræ cubationis, ac aliarum
spontanearum corporis afflictionum usum
persuadendi, lentè, circumspectè ac ju-
cundè rem insinuando hac vel simili praxi:
*Audite Domina, piam, quæ mihi de vobis in-
cidit cogitationem; quid vobis videtur? inci-
dit mihi, ut pro Deo proque peccatis vestris
uno è lecto vestro pulvinari subducto per dies
aliquot cubetis? quid vobis pro Deo & pec-
catis vestris videtur?* Et quamvis oppone-
rent fæminæ, non eam sibi esse consueta-
dinem; consilium illud sapere aliquam no-
uitatem; non esse somnum impediendum;
nec scire se, quomodo aliter, quàm hacte-
nus assueverint, esset cubandum; vrg b it
ille nihilominus renitentes ad faciendum

periculum per dies aliquot, rem certè eas
deprehensas pro Deo & peccatis non
admodum difficilem; & sic demum sua-
viter ac fortiter primo ad unum, tum ad
alterum, ac denique ad totum molliorem
lectum pro Deo & peccatis deponendum
eas inducebat,

Solebat aliquando Blatnâ aut Kaffovicio,
aut alio quovis è loco qui nos, aut octo-
nos assumere pueros, cum quibus is plastro
conscenso præfixis in fronte geminis vexil-
lis, & statua sui IESU intra unius pueri
manus ibidem constituta se se curabat bo-
bus per loca late vicina circumvehi pias
per viata rotam concinendo cantiones, at-
que in obvium quolibet pago sub istendo, &
si quos posset catechizando, donec tandem
cum tota hac pompa Dozicium ad Fra-
trem suum Carolam loci illius Dominum
medios inter canus ingressus, pueros ci-
bis paulò lautioribus accipiendos ad do-
mum Fratris sui mitteret, ipse cibi oblitus
rectâ ad Dozicenses catechizandos conver-
sus. Quin & pueros in catechismo utcu-
que versatos devehi curabat, ad pagos &
oppida, in quibus feri adhuc moribus, &
inculti ac rudes essent pueri, ut illorum
cultiorum exemplo hi mitescerent, nec
ca-

catechesin horrerent. Quod ut facilius
maiorique cum fructu omnium efficeretur
pias comœdias in locis, ubi plebem mori-
bus reperiebat magis horridam produce-
bat per pueros aliunde eductos, ut sic
incolarum affectum & fiduciam erga se lu-
craretur.

Pias aliquas meditationes, precesque ma-
nu sua conscriptas in unum conpiugebat
libellum, munus cuiusdam Deo devotæ per-
sonæ oblaturns, quod ut esset gratius, sin-
gula fere inter folia icunculas quamvis sim-
plices, mysterio & precibus, illis accom-
modatas affigebat. Ut autem tanto magis
haberet omnia in munijs suis Apostolicis
expedita, & in promptu bene grandem
conscripsit librum eorum, quæ pro cate-
chesi essent populo proponenda, ut &
compendiosam Præceptorum divinatorum
expositionem ac peccatorum in sacro Tri-
bunali examinandorum catalogum, tum
historias selectiores, ac demum conditio-
nes boni ac numeris suis absoluti Confes-
sarij, pluraque alia linguâ Boëmicâ typis
vulganda, inter quæ liber fuisse dicitur de
SS. Sacramento Altaris sub titulo: *Eucha-
ristica Boëmica* Censoribus; porrectus cuius
tamen solû aliquod vestigium potuit nunc
deprehendi.